

*A ragaszkodás mámore**Részlet*

Nem először fordult elő az életem során, hogy vert helyzetből még vertebb helyzetbe kerültem. Egyszeriben vágyálomnak tűnt számomra az előző állapotom. Gondtalan kanalizása a nagy kondérból elénk mért levesnek. Céltalan séták a parkban. Semmitmondó beszélgetések a folyosó végén cigarettázó betegekkel. Vagy éppenséggel a kiadós hallgatások. Csakhogy ugyanaz a csend most teret engedett a belső hangjaimnak. Csupa zaklatott gondolat, csupa-csupa megválaszolandó kérdés... Mindig abban a hiszemben voltam, ha nagyon akarjuk, összezsugorodik egy-egy emlék. Elenyészik. ...és tessék! Elég volt hozzá egyetlen mondat, hogy ismét ugyanabban az érzelmeiktől és indulatoktól fojtó légkörben találjam magam.

Fiatal, munkával terhelt építész voltam. Megfélemlített ember, aki mást tehetne, igyekszik bizonyítani, hogy érdemes a feladatra. A félelem mire sem mentség. Számolatlanul voltunk így azokban az időkben. Az ötvenes évek közepén. Bennünk élt a háború, a vagyonek Kobzások, a deportálások és a megtorlások emléke. Messze szakadtam a szülőföldemtől, aztán a munkám elszólította a családomtól is. Idegen volt a közeg, bizalmatlan a légkör. Alig számított más, mint a határidők és a rám bízott javakért vállalt felelősség. Külsőségek határozták meg az életem. Minden tetteimet és kijelentéseimet kétszer is meggondoltam.

Aztán október huszonharmadikán megérkezett a forradalom híre az építkezésre, és cselekednem kellett. Égszakadás nem éri ilyen váratlanul az embert. Az egyik percben még minden a helyén, a munkások teszik a dolgukat, aztán a következőben már minden bizonytalan. Nincs kitől parancsot kapni, és nincs kiket utasítani.

Egy magad vagy. Amit teszel, a saját felelősségedre teszed.

Összefolytak az emlékeim a kórházi rend diktálta, csipp-csapp teendőikkel. Mintha két helyen volnék egyszerre, vagy inkább az egyikken se. Csapongtam. Fogalmam sem volt, hogyan bukdácsoltam át a nappalokon, aztán magammal vittem a nyűgömet az ágyba.

Lázálmok gyötörtek. Erzsók nénémmel menekültünk zivatarban, felhőszakadásban. Mezítláb csúszkáltunk, vergődtünk a bokáig érő sárban. Sehol egy fa, sehol egy szalmás, nádas féltető. Lerogytunk a földre. Erzsók néném a testével védelmezett. Körbehömpölygött minket a víz. Csapkodtam, fulladoztam a zsír párnás teste alatt. Megfúlok, néném!... Nem értette a szavam az égzengésben. Valahogy mégis hazakeveredtünk. Édesanyám éles hangon felelősségre vont bennünket. Fel-

riadtam az álomból. Sosem beszélt velem ilyen hangon az édesanyám! Következetes volt, de nem ellenséges...!

Fáradtan másztam ki az ágyból.

Ha nem állna oly távol tőlem, alighanem durván beszélek másokkal. Zaklatotlan vártam a heti beszélgetést Tóth adjunktussal. Tisztán akartam látni a múltat, ám mintha tükörterembe tévedtem volna. Az egyre-másra előbukkanó tükrökből hol az édesanyám, hol Erzsók néném nézett vissza rám. Aztán a feleségem.

A kétszárnyas üvegajtó túloldalán állt.

A kórházi folyosón. Oldalt kopott székek láblógázó, kócos betegekkel. A köztől kihallatszott a gézvágó olló meg a csipesz kopogása. Kiabálás, valamint az ápolók csujjogása.

Margó süteményt hozott, meg sült csirkét. Aggódom miattad, mondta, rossz bőrben vagy. Csak ültünk a padon, és fogtuk egymás kezét. Fölálltam. Magyaráztam valamit. Hadonásztam.

Nem emlékszem, mikor hagyott magamra Margó.

Az ügyeletes nővér kísért vissza a szobámba.

– Mindannyiunkban dűlnak indulatok – mondta Tóth adjunktus.

Agyondolgozott, lapos ujjai voltak. A körmeit annyira visszavágta, amikor már fájdalmat okoz egy-egy fogás, ám annál határozottabb a szorítás.

A vérem már korántsem zubogott annyira. A támlájánál fogva odább tettem a széket, hogy elhelyezkedjem, kissé féloldalasan, a szokott módon, ám míg letettem az ülepem, megtettem a hiányzó fordulatot is, így éppen szembe kerültünk egymással.

– Vissza akartam térni a családomhoz. Azért nem vonhatnak felelősségre. Ez sem tűnt egyszerű feladatnak. A közlekedés esetleges volt, noha felbolydult az egész ország. Forradalmárokkal találkoztam. Az ő teherautójukkal jutottam el a fővárosba. Megláttam közöttük egy copfos, egyetemista lányt. A platón ültünk, hátunkat a rázkódó deszkának vetettük. Jeges szél fújt, a kezemmel tartottam a fejemen a sapkát. A lány géppisztollyal az ölében bóbiskolt, és rémesen fáradtnak látszott. Minden döccenőnél megremegett az ajka. Neki is van hazája, gondoltam, mégsem tudtam azonosulni vele. Azt hiszem, félelmében a legmagányosabb az ember.

Napokba telt, mire a forrongó országon keresztül hazaértem. Akkoriban még a külvárosban, albérletben laktunk. Sokáig döngettem az ajtót, mire a házi néni előkerült. A zárt ajtón keresztül igyekezett meggyőződni a személyazonosságomról, majd kinyitotta a kémlelőablakot. A családom napokkal előbb eltávozott a feleségem szüleihez, mondta kedvesemnek szólítva engem, ám esze ágában sem volt beljebb engedni, hogy legalább az arcom megmossam, és inget váltsak.

Fekete gépkocsi fékezett a ház előtt. Mintha csak az érkezésemre vártak volna, három megtermett férfi szállt ki az egyszerre nyíló ajtókon. Míg egyikőjük igazoltatott, a másik kettő szétnézett a néptelen utcán. Esteledett. A gépkocsi motorja csendesen duruzsolt.

Velünk jön, mérnök kartárs.

Hová visznek?

Egy személyt kell azonosítania.

A sofőr mellett helyet foglaló tiszt nem engedélyezett pihenőt, még a benzin-kutakat is elkerültük. Ahogy a bukkanók hatására ugráló reflektorfény mutatta, sirmalmas állapotok uralkodtak az országban: kilőtt harckocsik, roncsok feketedtek az utak mentén. Valahol még véres volt a letaposott hó.

Az utasteret megtöltötte az erőlködő motor dohogása. A ritka kanyarokból és a hosszú egyenesekből tévedhetetlenül tudtam, hogy alföldi terepen haladunk. Nem mertem megkérdezni, találgatni még kevésbé, kinek az azonosítása lesz a feladatom, mintha pusztán ettől bebizonyosodhatna a legrosszabb feltevésem.

Dermesztő éjszaka volt.

A sofőr a csomagtartóból elővett kannából pótolta az üzemanyagot. A két bőrkabátos férfi, akik mindeddig szótlánul fogtak közre a hátsó ülésen, fojtott hangon beszélgetve, az árokba vizeltek. A tiszt türelmetlenül csapkodta a pisztolytáskáját. Messze északon torkolattüzek villantak, s mintha egy épület lángolt volna. Mozgásnak egyébként nyoma sem látszott. Most ért hozzánk a dörrenés. Vasúti raktár volt, mondta a tiszt, szám szerint említve az állomást. A ritkás csillagfényben nyárfák kopár sorfalát láttam, de meglehet, csak a szemem káprázott. A sofőr káromkodott, mert magára locsolta a benzint. Hóval dörzsölte, tisztogatta a cipőjét. A tiszt a motorháztetőt csapkodta a késedelem miatt.

Megint kiégett harckocsik mellett haladtunk el. A tiszt dühöngött. Szovjetek, mondta, s megint az egység számát említette. Szolnoknál keltünk át a Tiszán. Szemből lassan derengett. A tiszt ablakot nyitott az egyre terjengő benzinszag miatt. Az arcomba csapó páratelt levegő valamelyest észhez térített. A belső tűkörre esett a pillantásom: a sofőr és a tiszt ábrázatát is fölverte a borosta tegnapi óta. Ekkor vettem észre, hogy az én állam is szúr.

Vasúti átjárón döcögtünk át.

A sorompón túl két-három karszalagos férfi bontakozott ki a ködből. Igazoltatni akartak bennünket, ám a tiszt parancsára gázt adott a sofőr. A ráakodott portól, mocskos hótól és a Körös közelségére utaló szürkésfehér külvárosban haladtunk. A tiszt a nyakát nyújtogatta igyekezett tájékozódni. Az ismerős szegletek elárulták számomra, hogy Gyula belvárosa felé tartunk. A kora reggeli gyalogosforgalom gyanakodva lehúzódtól előlünk.

Az utca végén lóállásra utaló, lomból hevenyészett torlasz látszott. A sofőr félrekapta a kormányt. Zegzugos síkatorba kerültünk. A motor rángatott. Alighanem fogytán volt az üzemanyag, mert a sofőr egyre gyakrabban pillantott a műszerfalra. Lépcsőkön huppogtunk lefelé. A tiszt káromkodott. Járókelők ugrottak félre, vadul csörömpölt a sárhányónk.

Megint a kétsávos kocsúton voltunk.

A kórház arra lesz, mutatott a tiszt a platános sor túloldalára. Úgy kellett kitámo-gatniuk a kocsiból. Nem maradt időm nézelődni, mert máris lekísértek az alagsorba. Fertőtlenítőszag csapott az arcomba. Ütemtelen, kapkodó lépteink visszhangot vertek.

A rosszul megvilágított folyosó egyik benyílójában fejkendős parasztasszony várakozott. Közelebb érve láttam meg a válla rázkódásából, hogy sír. Máig sem tudom, miről ismertem rá, hiszen mind a helyszín, mind a helyzet oly idegen volt tőle.

Néném!

Felém fordult, ám engem addigra betuszkoltak a kórház ravatalozójába. Még néhány lépés... A tiszt mellém zárkózva, felhajtotta a leplet az asztalon fekvő halotról.

Felismeri?

Az édesanyám feküdt ott sima, kipihent arccal.

A kórházi alkalmazott mondani akart valamit, ám a tiszt egyetlen mozdulattal belé fojtotta a szót. A jegyzőkönyvet vezető alantasához intézte a szót.

Reggel hét óra tizenhét perc. Az áldozat azonosítást nyert a fia által. A szívtáji oldalon öngyilkosságra utaló lött sebek. A nyomozást ezennel lezárom.

Talán fél füllel hallottam, talán csak utóbb szedtem össze úgy-ahogy a szavait a gyorsan porló emlékeimből, mert akkor csak azt a sápadtan keskenyen is határozott arcot láttam. Mindenkinél kedvesebb volt számomra, mégis olyan távolinak és elérhetetlennek bizonyult, mint az életem során bármikor... Mindig is úgy élt bennem, mint egy testetlen, arctalan eszménykép, és azóta is úgy hordozom magamban, de ott, akkor nagyon emberi volt. Tiszta, kisimult arc, rendezett vonásokkal. Szép ember volt. Ahogy mondom. Nem nőnek vagy asszonynak, embernek volt szép. Nehezen megfogalmazható érzés kerített hatalmába. Biztonságban voltam mellette. Győztesnek láttam a halálban.

– Árulással vádolta a nagynénjét.

– Azt mondtam volna?

Tóth adjunktus erős kézfejére esett a pillantásom. Milyen furcsa, hogy az életem féltett részleteit osztom meg vele, és magam semmit sem tudok róla. A keze által sugárzik felém az ereje? Az a magabiztosság, határozottság, amiben nekem, úgy látszik, sosem volt részem?... A tudásából és tapasztalataiból, melyekkel felvértezte magát? A kapcsolatai, a biztos háttere folytán? Megint a kezét néztem. Talán kertészkedik. Maga gondozza a kertvárosi udvarát. Gyümölcsfákat metsz, és fűvet kaszál. Telente fát hasogat. Havat lapátol... Akadt olyan középiskolai tanárom, aki nyaranta kőműves mellett dolgozott. Munkáskesztyűt, kenyeret és szalonnát tett az aktatáskájába, és elbattyogott a mesterével falat rakni. Mindenesetre Tóth adjunktus nem fél a kétkezi munkától. Mert nem sportolástól alakul ki az effajta kötött izomzat, abban bizonyos voltam. Talán elsőgenerációs értelmiségi, mint manapság oly sokan. Az apja még gazdálkodott, és együtt zsákolták a gabonát. Villázták a szénát. Vagy együtt tolták a kubikus talicskát. Nem. Ez nem valószínű. Talán gyári munkás volt az apja. Esetleg hivatalnok. Ám Tóth adjunktus gyermekei, s azóta meglehet az unokái, már gond nélkül jutottak diplomához. Könyvek és gondolatok között cseperedtek... Mindenesetre Tóth adjunktuson látszik, nem kell áthívnia a szomszédot, ha odább akarja tolni a szekrényt.

– Nem állítunk ilyesmit ok nélkül – mondta.

Megkönnyebbüléssel fogadtam a szavát.

– Beszéltek egymással akkor reggel?

– Nem volt a néném sehol, mire végeztünk az azonosítással. A tiszt siettetett. Aláírtuk a jegyzőkönyvet. Arra sem hagytak időt, hogy elbúcsúzzam az édesanyámtól.

A kocsinál megmakacsoltam magam. A sofőr háttal nekünk, a hóba vizelt. A kísé-
rőim a cigarettájukat szívták. Meg akartam várni a temetést. A tiszt állambiztonsági
okokra hivatkozva, elutasította a kérésemet. Hetek múlva kaptam meg a hivatalos ér-
tesítést, hogy az édesanyám ellenforradalmárként vesztette életét. Egy újságcikk került
még véletlen folytán a kezembe. A szerző említést tesz benne a kórházkapuban októ-
ber huszonkilencedikén kitört lövöldözésről, melynek egyetlen áldozata egy középko-
rú önkéntes nővér volt.

A temetésen egyedül Erzsók néném képviselhette a családot. Hiába vártam, hiába
kértem, hogy beszámoljon róla, nem tett említést a leveleiben sem az édesanyámról,
sem a temetés körülményeiről. A hatvanas évek közepén találkoztunk újra, ám annyi
idő távlatából már mindkettőnknek könnyebb volt hallgatni, mintsem megszólalni.

Többnyire nincs is tudomásunk az idő múlásáról. Vagyis, igyekszünk a tudtunkon
kívül marasztalni. Beletemetkezünk a munkába. Unos teendőkként, eseményekként ér-
zékeljük, és a fontosságunk tudatában megint, mindig kapkodunk. A nyári olimpia ide-
jén a sportközvetítések alatt nyomott el az álom. Aztán évnyitó volt Margó iskolájá-
ban. Aztán a legkisebb unokámnak volt a születésnapja. Hányadik? Uram atyám!
A kilencedik...

S ott vannak a vaskosabb mér földkövek.

Nyolcvanöt nyarán Margó epeműtéten esett át. Ijesztően lefogyott, elgyengült.
Még azon a télen... Az egyik este Anca beállított hozzánk a gyerekekkel. Elzo-
kogta, hogy válnak. Lajosnak évek óta szeretője van.

– És csak most jöttél rá?

– Apa...

– Mamlasz vagy – mondta a feleségem savanyú arccal.

– Szóval ti... Mindannyian tudtátok!

Olykor joggal gondoltam, hogy képtelen vagyok eligazodni a modernnek mon-
dott világban. Mit ad isten, másnap összetalálkoztam Lajossal. Derűsen köszön-
tött. A kalapomhoz kaptam, ám mire szóhoz jutottam volna, bevágódott a sport-
kocsijába, és elszárguldott. Fölcsapta a latyakos, fekete havat a járdára.

Lillácska vállat vont, amikor az esti tea mellett szóvá tettem az esetet.

– Semmit sem veszítettünk vele – mondta.

– Ti meg vagytok háborodva!

Kinevettek.

Névnapok, tévésorozatok, karácsonyok...

Erzsók néném halálhíre rázott föl a fásultságomból. A tiszteletes úr keresett
telefonon. Szűkszavú volt, hivatalos és mégis talányos. Soós Sándorként mutatko-

zott be, amit én szó szerint nyugtáztam, ám csak percek múlva eszméltem rá, hogy bizony az ifjabb Soós Sándorral értekezek, aki porban tipródó apróságként élt az emlékeimben a negyvenes évekből. Még innen van az ötvenen, gondol-tam, s mindjárt azt is, hogy szalad az idő! Azt hinnénk a falusi tiszteletesekről, éppúgy a templomuk tartozékai, akár az úrasztala és a szószék. Hajaj. Halandók ők is.

– Muszáj lesz másról is beszélünk – mondta.

Igyekeztem valami közelebbit kicsikarni belőle. Meglepően indulatosan reagált.

– Ne faggasson! Ez nem teleföntéma! A nagynénje titkot bízott rám. Mindannyiunkat érintő, nagy horderejű titkot.

Ennek a szövegnek végképp nem dőltem be.

Megszoktam, hogy a televízióban, az újságokban és újabban már a nyílt utcán is mindenki égető problémákról, sarkalatos kérdésekről, nagy horderejű döntések előkészítéséről beszél. Mint egy brazil szappanopera finisében. Minden kéz ökölben, minden száj összeharapdálva, suttogások, sirámok, kítőrni kész indulatok, s persze, minden szem egyaránt könnyes... Nem említettem? Az ország a politikai rendszerváltozás zajában tobzódott. Gorbacsov szovjet pártelnök emlékezetesen engedékeny gesztusai óta mind több hangos híve akadt a demokráciának. Pozsgay Imre elismerte, hogy 1956-ban népfelkelés zajlott az országban. Ez engem is szíven ütött. Negyvenegynéhány esztendő távlatából is bátorság kell a tisztesség ki nyilatkoztatásához... Aki megérti mindennek a jelentőségét, megérti azt is, mibe nyomorodtunk bele az elmúlt évtizedek során. A románok kivégezték a menekülő Ceaușescu elnököt, nálunk tömeggyűlések követték egymást. Lobogtak a nemzeti színű zászlók. Ismét időszerűvé váltak az 1848-as forradalmi eszmék. A Tizenkét pont. A rendőrség jóhiszeműen őrködött a szertelenül nyüzsgő tömeg fölött. Csaba sógorom hirtelen elérhetetlenné vált. Péter a változások élére akart állni. A fél ország hallgatta szájátva a szabadságról tartott beszédét.

– Lehet még manapság titkolózni? – kérdeztem Soós tiszteletestől. – Érdemes?

– Ezt kell eldöntenünk – mondta.

Örökségre nem számítottam. Erzsók néném a református szeretetotthonban hunyt el. Nyilvánvalónak tűnt, hogy a szűkös földi javait még az élete során élelmesen és gyakorlatiasan átruháztatták vele az egyháza. Ki vetne ezért követ Soós tiszteletesre? Hány hálátlan, nemtörődöm utód próbálta már megszorogatni az örökség reményében?... Ha nem jártam is a szülőföldemen, annyit azért tudtam, hogy szegény vidék maradt. Az iskolázott fiatalok elhagyják, s akik érkeznek, inkább csak rombolják a régi közösséget. Ellenségei a szokásrendnek, máról holnapra élnek... Talán valami személyes holmira, jobb esetben a néném Bibliájára számíthatok. Titokra...? Ezek ott falun azt gondolják, érhet még meglepetés egy magamfajta embert.

Soós tiszteletes makacsnak bizonyult.

– A temetésre csak hazatér?

– Eltiltott az orvosom az utazástól.

Mégsem volt idegen tőlem a gondolat. Ha nincs annyi tennivalóm, s mind halaszthatatlan, talán haza is utazom. Így viszont maradt minden a régiben.

A következő tavaszon szántam rá magam az indulásra.

Sugárzó május volt. Csupa ablak, csendesen duruzsoló busz vitt a faluig. A hátsó üléseken nemrégiben felszállt, gimnazista korú diákok hangoskodtak. Felnevettek. Valóban alig lehetett mást tenni, mint örvendezni a szikrázó napsütésnek. A szemhátárig elnyúló, zöldellő vetéseknek, a Körösön ezüstösen átívelő, karcsú hídnak, az árterek fölött vitorlázó gólyáknak.

A nagy utcán szálltam le a buszról. Majd minden arc ismerős volt a kora dél-előtti forgalomban. Elfutotta a szemem a könny, amikor meghallottam a harangunk szavát.

Percekig csak céltalanul báméskodtam.

Az idő az én falumnak sem kegyelmezett, ám azt azonnal megállapíthattam, hogy nem csúfokodnak sokemeletes társasházak a szelídebbnél is szelídebb táj fölött. A mai napig a református templom fehér harangtornya uralkodik a cseréptetős házakon. Mert nádfödelet már elvétve sem látni. Meg nyárfák és a községháza derék lucfenyői. A templomkert platánjai.

Megrázkódott a járda a talpam alatt. A határba tartó traktorok, permetszeres tartályokat szállító vontatók verték föl a port, majd megint elcsöndesült a nagy utca. Csupán a járókelők szóltak egymáshoz vagy éppen a kerékpáron elguruló ismerőseiknek. A néhai gazdaházak nyugati oldalán még árnyék feketélt, és harmat csillogott a rózsák tövén. A változások dacára a kedvemre volt minden. Még néhány lépés... Valaki rám szólt a kerékpárjával kikerülve, hogy mit álmélkodom.

Visszaköszöntem neki.

Hogyan számolhatnék be ezekről a pillanatokról? Lovaskocsi haladt el az úttesten. Ütemesen csattogtak a patkók, a lovak fölvetett fejfelé ügettek, sörényüket fölborzolta a menetszél, magán a kocsin tűzifa rázkódott. Ilyenkor veszi meg a tüzelőjét, aki előre gondol. A szemközti villanyoszlopra, szétterpesztett szárnyal leereszkedett egy gólya. Még néhány szippantás az erős levegőből, s nem tudtam volna hirtelenjében megmondani, hol vagyok valójában. Amott a nyitott ablak mögött, ahol szél veri a függönyt és szól a rádió? Szinte hallom az öreg hajópadló recsegését. Most kinyílik a ruhásszekrény... Megcsapja az orrom az öreg szövetek naftalinnal keveredő szaga. Vagy a kapát fogom amott, a deszkakerítés árnyékában? Mezítelen talpam benyomódik a már fölpuhított földbe... A boltból lépek ki zacskós tejjel, kenyérrel? Mindezt egyszerre szerettem volna megcselekedni, s közben egyre szólt a harang.

A templomkertben jártam.

Nyitva találtam a szeretetotthonhoz és a parókiához szolgáló kaput. Senki sem kérdezte meg a salakos udvaron bóklászó öregek közül, merre tartok. A szellőztetésre tárt ablakokon dohszag áradt kifelé. Egy testes, rövidnadrágos fiatalember kondérokot, pléhkanakát dobált a tálalónál várakozó furgon rakterébe. A vezetőfülkében slágerzene szólt.

- Kit teccik keresni? – vetette felém két koppanás között.
- A tiszteletes úrhoz jöttem.
- ...mérnök úr?

Soós tiszteletes állt meg mögöttem a parókia lépcsőjén. Csúnyán elhízott, fényes arcú ember volt. A fekete ruha és a magas homlok mégis komolyságot, mi több, fontosságot kölcsönzött neki. Láthatóan nehezeére esett a mozgás, ahogy megtette felém az udvariasság megkövetelte néhány lépést.

– Előbb vártuk – mondta tettetett derűvel, mintha közönséghez beszélne.

S valóban, már az összes botozó, vizenyős szemű otthonlakó minket nézett, csakúgy a rövidnadrágos fiatalember, aki minden bizonnyal a tiszteletes fia lehetett, oly merészen mutatta ki irányomban az ellenszenvét. Kerekded arcuk, elkerekedő, szenvedő szemük szintén egyforma.

– Jöjjön hát – folytatta a tiszteletes. – Megmutatom, hol töltötte a nagynénje az utolsó napjait!

Csikorgott a salak a talpa alatt, ahogy megindult a gangos parasztházból kialakított lakóépület felé. Visszabiccentett a hajbókoló öregeknek, valamelyiküktől megkérdezte, hogyan ébredt, majd eleresztve a füle mellett a hebegő-habogó választ, betessékelt a folyosóra, ahol a takarítónő éppen végzett a hipós felmosással.

– Tessenek vigyázni, tiszteletes úr!

– Folytassa a tálalóval, Ökrösné!... Jöjjön, mérnök úr! Aktív még? Nyugalómányú mérnök?

Nem érdekelte a szavam, mert benyitva a közeli szobába, szuszogva folytatta.

– Itt lakott a nagynénje!

Sivár falakat láttam hengermintás meszeléssel és hat végtelenül egyszerű, ágy-neműtartós heverőt kockás pokróccal letakarva. Éppen annyi hely maradt, hogy be lehessen totyogni közöttük lefekvéskor. Az éjjeli polcocskákon rejtvényűtságot láttam, meg imakönyvet. Soós tiszteletes úr kitartóan beszélt a hátam mögött.

– Az ablaknál adtunk ágyat neki. Ismertem Gyalogerzsit gyerekkorom óta. Szóval a nénjét. Tudtam, mennyire ragaszkodik a szabadsághoz.

– Jól ismerte.

– Innen legalább kilátott.

A templom salétrom verte falára gondoltam, meg egy elkorcsosult szilfára. Ám ha szemrehányást teszek, egyedül magamnak tehettem volna. Jó lett volna leülni. Megpihenni kicsit. Mindegy hol, csak ne itt. Kihátráltam a folyosóra.

Soós tiszteletes szorosán a sarkamban járt, szuszogása megtöltötte a szűk teret.

– Valamit közölni akart velem.

– Arra lenne kíváncsi? Megértem... Essünk túl rajta! Így van vele, mérnök úr, nem igaz?

Ha az éledő indulatomnak engedelmeskedem, alighanem nyersen válaszolok, ám elég volt kívánnom néhány másodpercet, hogy minden haragom szomorúsággá váljon.

– Tulajdonképpen nem fontos.

Meglepte a fordulat. Nem tudta, mit gondoljon felőlem. Betessékelt az irodájába, amely vetekedett a hálóteremk sivárságával. Becsukta mögöttünk az ajtót.

– Kis szíverősítőt?

Elhárítottam a kínálást.

Sóhajtva elhelyezkedett a székén, súlyos alkarját megpihentette a karfán.

– A nagynénje súlyos titkot bízott rám. Csak remélni tudom, hogy elég erős lesz hozzá... Még egyszer megkérdezem, mérnök úr, felkészült a fogadására?

Bólintottam. Talán mondani is akartam valamit, de nem találtam a megfelelő szavakra. Soós tiszteletes látta a hezitálásom.

– Van időnk! Úgy gondolom...

– Mondja csak, nagyon kérem.

– Végtelenül sajnálom, mérnök úr! Az édesanyjáról van szó.

Nem emlékszem, hogyan keveredtem ki a temetőbe.

Soós tiszteletes szavai visszhangoztak bennem, és az őket kísérő fájdalmas felismerés: a halálunk is mennyire az életünk része. Leplezetlenebbül beszél rólunk, mint a kényszercelekedetekkel, rigolyákkal és szemhunyasokkal terhelt hétköznapijaink. Öregségünkre oly meggyőződéssel alakítjuk önmagunkat, hogy már hiszünk is a szerepünkben... A magasba nyúlt fenyők és tömpe bukszusok között talán semmi sem változott az idők során... Sosem kérdezzük meg, ki miért jár ki a temetőbe. Mit forgat a fejében, amikor megáll az elveszettjei sírjánál... Oly keveset tanulhattam a szüleimtől! Időt sem hagyott rá az élet. Most is az érzéseimre vagyok kénytelen hagyatkozni. Az érzéseimre, melyek annyiszor okozták már a vesztemet. Felrémlt bennem a bolyongások nyomasztó, ködös emléke. Fogja még a lábam a söpretnen sétányt...?

Miképp engedelmeskedjem az érzéseimnek, amikor olyan erővel kavargok bennem a múlt, hogy még azt sem döntöttem el, akarom-e egyáltalán látni Soós tiszteletes mondandója után a néném sírját?... Miféle őrzői vagyunk a múltnak, ha az egyik pillanatról a másikra képesek vagyunk szinte bármiről az ellenkezőjét gondolni? Ennyit ért az életünk? Csupa meghunyászkodás, ellentmondás, torzó?... Minden lépés, minden felismerés közelebb vitt a nénémhez.

A szürke fejfa kitűnt az egyszerűségével a komor márványoszlopok közül. Elhomályosult előttem a világ, csupán a megsüppedt sírig láttam el... Mi öröme volt a nénémnek az életében? Hogy napjában kétszer megtömhette a gyomrát? Istenem! Öröm volt az valójában vagy állandósult rettegés az éhezéstől? A kisemimizettségtől? A magánytól?... Miből merített erőt a néném a napi cselekvéseihez? Abból talán, hogy az emlékezetébe véste a faluja minden érzékelhető rezdülését? Hogy név szerint ismert és számon tartott boldog-boldogtalant? S akit ismerünk, már nem is olyan félelmetes?... Ez a talány is örökre a nénémé marad. Az ételét és italát megosztotta velem, ám a félelmeit megtartotta. Hányszor hallottam nyögédcselni és álmában vert kutyaként szűkölni... Csúnyán magára hagytam. S nem ugyanezt tette ő is az édesanyámmal?... Az ágyból rángattak ki, visszhangzott bennem Soós tiszteletes hangja által a „gyónása”. Föl sem öltözhettem rendesen. Vittek a kórházba. Magam alá eresztettem a vizeletem az éjszakában. Azonosítottam a holttestet, de további tervük volt velem. Aztán kisütött a nap, és én még jobban fáztam. A koporsóra borulva utaztam hazáig. Már egy napja nem volt étel a számban. A ruhám... Fékelt a teherautó. Éppen temettek, fekete gyász-

nép ácsorgott a sírok között. Az államvédelmiek kapkodtak. A bőrkabátos tiszt dühöngve nézte az óráját. Engem hátrébb parancsolt. Ott kaparták el Inezt a temető szélében...

Milyen különös, hogy a fagyos földdel bajlódó fegyveresek, az egypárti hatalom mord végrehajtói mindvégig arctalanok maradtak előttem. Mintha bármelyőnk lehetne az ötvenes évek megfélemlített, az akaratától és félig-meddig már az öntudatától is megfosztott népe közül... A negyvenötös rablások jutottak még az eszembe. Akkor sem az atyai ház kifosztóinak a személye érdekelt. Megtörtént. A körülmények hozták. Mindig akadnak emberek, akik elvesztik az önuralmukat a zavaros viszonyok közepette. Éhesek. Mérgesek. Istentől elrugaszkodottak. Meglehet, másnap már bánják, amit tettek... Távól áll tőlem a bosszúvágy, bár az elszenvedett sérelmek ettől még éppúgy fájnak. Begyógyulnak-e valaha is? Azt viszont annyi évtized távlatából határozottan tudom, hogy mindaddig nyugodt lélekkel megbocsátani sem lehet, míg bevallatlanok ezek a bűnök. Beteg ember az, aki belenyugszik a bántalmazásba. Mintha csak azt mondaná: megtehetitek velem megint. A bántalmazott ember ekképp él, ekképp nevel utódot: kínosan ügyel rá, ha szükséges, megalázkodik, nehogy szenvedő alanya legyen a hatalmi erőszaknak. Utóbb már nem is bír másképp cselekedni: erős lesz az önfegyelmező reflex, szükségtelen hozzá a külső fenyegetettség.

Eddig tartott a haragom. Ha harag volt egyáltalán, amit a néném árulása miatt éreztem. Hiszen én tudom magamról a legjobban: a fellobbanáson túl képtelen vagyok a haragra, gyűlöletre. Az iménti gondolatot folytatva: gyakorlatilag az önvédelemre. Amennyiben nem véd meg a helyzetem, az egzisztenciámnak, az életkoromnak és a gondozott külsőmnak kijáró tisztelet, azt hiszem teljesen védtelen vagyok. Nem hasonló kiszolgáltatottság Erzsók nénémé? Mi védte volna őt, az alázatra nevelt, a jogos indulatok gyakorlásától is elszoktatott halandót a fegyveresekkel szemben?... Átérezte a helyzetét? Minden bizonnyal. Hogy aztán csöndes feledéssel az időtlenség mélyébe taszítsa a szégyenét. Nem merte szóba hozni előttem, ahogy a sírba sem merte magával hurcolni. Túlságosan súlyos, nyomasztó társ lett volna az örökkévalóságban... A zsarnokság kiöli belőlünk a társas érzéseket. A félelem rokon érzése a bizalmatlanság. Csak az egyes emberhez, az egyénhez tudok ideig-óráig viszonyulni magam is. Másokkal szemben megint más a mérce. A szemünk sarkában folyton ott a gyanakvás. Minden esetleges. Két-három ember együttes jelenléte már menthetetlenül összezavar. A többirányú figyelem végképp meghaladja az erőmet. Az egymásnak feszülő indulatok félelemmel töltenek el... Megmondják, mit csinálhatok vagy mit muszáj csinálnom, különben visszahúzódok... Mi jogon haragudhatnak hát a nénémre? Gyenge volt, mint annyian.

Fejet hajtottam az édesapám sírjánál, aztán a temető holt víz felőli szélére bandukoltam. A hínáros, békanyálás víz felől rothadás édeskés szagát hordta a szél. Először csak leültem a mezsgyén, aztán elfeküdtem. Hassal a lekaszált fűhöz simultam. Mintha a föld alól törne föl, remegés járta át a testem. Sokáig csöndesen zokogtam. ❀